

היערכות חמאס לצעדת הנכבה - המערכה על התודעה

קובי מיכאל וגבי סיבוני

הנהגת חמאס מקדמת הכנות למהלך תודעתי - תהלוכת השיבה הגדולה, שבמהלכה יצעדו אלפי אזרחים פלסטינים מהרצועה לכיוון גדר הביטחון בגבול עם ישראל. תכלית המהלך, האמור להתבצע ב-14 במאי, במלאת 70 שנה להכרזת מדינת ישראל, היא להמחיש ולהעצים את סוגיית הפליטות הפלסטיניות ולחברה תודעתית למצוקה ברצועת עזה. אף שהמהלך כולו הנו תודעתי, הוא מציב את ישראל בפני אתגר המשלב מחד גיסא איום ביטחוני-פיזי בעקבות ניסיון לחדור את גבול הרצועה, ומאידך גיסא איום תודעתי שיציג את התגובה הישראלית באור שלילי מול קהלי היעד השונים. ישראל אינה יכולה להרשות לעצמה פגיעה משמעותית בתשתיות הביטחוניות וניסיונות מעבר של המכשול על ידי המפגינים, ועליה לסכל מאמץ פלסטיני זה לארגן גרסה נוספת במאבק נגדה, וכן להיערך למערכה מתמשכת, בעלת פוטנציאל הסלמה, העלולה להתפתח על גדר הביטחון של הרצועה.

הנהגת חמאס ברצועת עזה מקדמת הכנות למהלך תודעתי רב רושם - תהלוכת השיבה הגדולה, שבמהלכה יצעדו אלפי אזרחים פלסטינים מהרצועה לכיוון גדר הביטחון בגבול עם ישראל ויתמקמו לאורכה בערי אוהלים. תכלית המהלך, האמור להתבצע ב-14 במאי, במלאת 70 שנה להכרזת מדינת ישראל, היא להמחיש ולהעצים את סוגיית הפליטות הפלסטיניות ולחברה תודעתית למצוקה ברצועת עזה. כן נועד המהלך לשרת את הנהגת חמאס במאבקה בזירה הפלסטינית על רקע הערכתה בדבר סבירות גבוהה לכישלון שיחות הפיוס בינה לבין פת"ח והרשות הפלסטינית, ולמצב את חמאס כמובילת המאבק הלאומי וכאלטרנטיבה ראויה לתנועת פת"ח. ניתן גם להעריך שהמהלך נועד לתעל את התסכול של תושבי הרצועה מחמאס לכיוון המאבק הלאומי נגד ישראל, במחשבה שמהלך בסדר גודל כזה ידחק את ישראל לקרן זווית ויציב אותה בפני איום תודעתי-פוליטי בזירה הבינלאומית, שאיתו תתקשה להתמודד, בשל היקפו הגדול והעובדה שמדובר באזרחים לא חמושים המוחים על מצוקתם למול חיילים חמושים, המייצגים את מקור מצוקתם – זו התודעה אותה מבקשת החמאס לעצב. מעבר לכך, המהלך אמור, להערכת החמאס ולתקוותה, להביך את ההנהגה הישראלית מבית ולמול הזירה הבינלאומית ולחולל שינוי בדעת הקהל בזירה הבינלאומית, שיתורגם להתגייסות גורפת במטרה לבלום את ההידרדרות הכלכלית-תשתיתית ברצועה.

מהפרסומים וההכרזות, שהופצו על ידי חמאס במסגרת ההיערכות לקראת האירוע, ניתן לזהות מאמץ לכרוך בין החלטה 194 של האו"ם, מדצמבר 1948, המעניקה לפרשנותם לגיטימציה בינלאומית לזכות השיבה הפלסטינית, לבין סמלי נרטיב הפליטות (דוגמת נשיאת ושמירת המפתח לבית שנעזב על ידי יושביו הפלסטינים או גורשו ממנו במהלך מלחמת העצמאות), ולבין האתוס הפלסטיני הלאומי של פלסטין השלמה. כן מסתמנת כוונה של מארגני התהלוכה להקביל בין

הנכבה ואסון הפליטות לבין קורבנות השואה היהודים של הנאצים, וזאת באמצעות הלבשת משתתפי התהלוכה בבגדי אסירים מפוספסים.

כוונת המארגנים, הפועלים גם באמצעות הרשתות החברתיות, היא לגייס לתהלוכה כ-100,000 משתתפים. המספר נראה מוגזם, אך ניתן להעריך שבהנחה שמאמצי ההכנה והגיוס יימשכו, יוכלו המארגנים לארגן אלפים רבים. את התהלוכה מקפידים המארגנים להגדיר כמהלך לא אלים, שתכליתו גיוס אהדה בינלאומית ותמיכת בעניין הפלסטיני, אולם, אירועים מסוג זה עלולים, בקלות יחסית, לצאת מכלל שליטה ולהסלים לכדי אלימות. לא מופרך להניח שבראית המארגנים, גלישה לאלימות תשרת את המסר שאותו הם מבקשים להעביר מכיוון שהיא תגרה את ישראל לתגובה, שתשחיר את פניה וכך תסייע להעצים את המהלך התודעתי המבוקש בזירה הבינלאומית כמו גם בזירה הפנים פלסטינית.

אף שהמהלך כולו הנו תודעתי, הוא מציב את ישראל בפני אתגר המשלב מחד גיסא איום ביטחוני-פיזי בעקבות ניסיון לחדור את גבול הרצועה, ומאידך גיסא איום תודעתי שיציג את התגובה הישראלית באור שלילי מול קהלי היעד השונים. מול איומים אלה נדרשת מדינת ישראל להגיב במספר ממדים.

ישראל אינה יכולה להרשות לעצמה פגיעה משמעותית בתשתיות הביטחוניות וניסיונות מעבר של המכשול על ידי המפגינים. אם אלה יתרחשו, צה"ל יפעיל כוח. ניסיון העבר הראה שיעשה שימוש באמצעים לפיזור הפגנות, אולם במקרי קיצון יעשה שימוש אף בירי צלפים לפלג גוף תחתון של מפגינים שיסכנו את כוחות הצבא. תמונות אלה יהיו בדיוק מה שמחפשים המארגנים. במערכה על התודעה, על ישראל לכוון את צעדיה מול ארבעה קהלי יעד בו-זמנית: הנהגת חמאס, אוכלוסיית הרצועה, הזירה הבינלאומית והקהל הישראלי מבית.

את מאמץ הנגד התודעתי יש לגבש סביב שלושה מסרים עיקריים: הראשון – הנהגת חמאס נכשלת בניהול הרצועה, מועלת בתפקידה ובאחריותה כלפי אזרחיה, מונעת מהם את הסיוע הנדרש להקלת המצוקות ההומניטריות ומבקשת להסיר מעל עצמה אחריות, ולתעל את התסכול לחיכוך יזום עם כוחות הביטחון הישראליים לאורך גדר הגבול, תוך שימוש ציני באוכלוסייה וסיכונה, דוגמת השימוש בה כמגן אנושי במערכות הקודמות. השני – ישראל תגן על גבולותיה ועל ריבונותה ותמנע מאזרחים פלסטינים לפגוע בגדר הביטחון או לחצותה לשטח ישראל, בכפוף לדין הבינלאומי ובחסותו. ולבסוף, ישראל קוראת להנהגת חמאס ולקהילה הבינלאומית להימנע מלסכן חיי אזרחים פלסטינים, מזהירה את הנהגת חמאס בנוגע למחיר שייגבה ממנה בגין אחריותה הישירה לתקריות שאפשר שיתפתחו, ומזהירה את תושבי הרצועה מסיכון חיים מיותר עבור האינטרסים של חמאס.

את המאמצים האלה יש להפעיל לפני האירוע, במהלכו ולאחריו. המאמץ צריך להתנהל מול כל קהלי היעד באופן פרואקטיבי, בכל הערוצים הקיימים, בחשאי ובגלוי, ישירות ובעקיפין. את המסרים לקהילה הבינלאומית יש להעביר מעל כל במה אפשרית, בתיאום עם ארצות הברית. במקביל, ישראל צריכה להעביר מסרים ישירים לאוכלוסיית עזה, וזאת באמצעות כרוזים, רשתות חברתיות והשתלטות על שידורי רדיו וטלוויזיה ושיבושם כל אימת שישמשו לגיוס האוכלוסייה למערכה המתוכננת. בנוסף ובכפוף להתפתחות האירוע וההערכות לגבי הצפי למימושו ולהיקפו, על ישראל להפעיל מאמץ מתמשך באמצעות מצרים, קטאר וכל גורם אזורי אחר, הבא במגע ובקשרי עבודה עם הנהגת חמאס ומשפיע עליה, במטרה להזהירה מפני הפרובוקציה המתוכננת.

חלק מהמאמץ הישראלי צריך לבוא לידי ביטוי ביוזמות מיידיות להקלת המצוקות ברצועת עזה: תגבור הספקת המים והחשמל וגידול משמעותי בהספקת תרופות לבתי החולים, גם בניגוד להעדפת הרשות הפלסטינית – אם זו תבחר להמשיך ולהטיל סנקציות על רצועת עזה ולסרב לשלם עבור דלק, חשמל, מים ותרופות. במקרה זה צריכה ישראל להעדיף את רווחת תושבי הרצועה על פני האינטרסים של נשיא הרשות הפלסטינית במאבקה מול חמאס, ואף לקזז את עלויות הסיוע מכספי המסים שישראל גובה עבור הרשות הפלסטינית.

ההישג הנדרש הוא שיבוש המהלך המתוכנן של חמאס טרם מימושו, צמצום משמעותי של היקפו במידה וייצא אל הפועל והפגנת נחישות לגבי הכוונה והיכולת לסכלו אם אמנם יתבצע. הצלחה ואפילו מוגבלת של המהלך, שתבוא לידי ביטוי בהתדרדרות לאלימות, נפגעים פלסטינים בהיקף רחב יחסית וסנטימנט בינלאומי שיתורגם ללחץ על ישראל, עלולה להפוך זרז לפעולות דומות הן ברצועת עזה והן ביהודה ושומרון.

על ישראל לסכל מאמץ פלסטיני זה לארגן גרסה נוספת במאבק נגדה. ניסיון חמאס לעצב באמצעות הצעדה בגבול רצועת עזה הקבלה בין המציאות ברצועה לבין השואה, מחייב מענה חריף ביותר של ישראל תוך גיוס הקהילה הבינלאומית להחרפת לחץ על הנהגת חמאס. יש גם להיערך למערכה מתמשכת, בעלת פוטנציאל הסלמה, העלולה להתפתח על גדר הביטחון של הרצועה. השאיפה מבחינת ישראל צריכה להיות מניעת התהלוכה, אך במידה והמאמצים לסיכול המהלך המתוכנן לא הובילו לביטולה, נכון יהיה, להיערך לשיבוש המהלך ללא שימוש בנשק חם ועם סדר גודל מספק של כוחות ואמצעים מגוונים לפיזור הפגנות, במטרה למנוע מהאזרחים להגיע לגדר הביטחון ולפגוע בה. המטרה הברורה, במקרה של תהלוכת המונים, היא למנוע פגיעה בגדר ולא את עצם התהלוכה. בנוסף צריכה ישראל לפעול דיפלומטית, כלכלית, וצבאית כדי לדחות עימות כזה ולהכשיר את התשתית התודעתית מול קהלי היעד מבעוד מועד במידה ויפרוץ.